

G. MOLNÁR PÉTER

A budai Erzsébet-rendi apácák első éve néhány újra felfedezett levél alapján

Milyen jó lesz megismerkedni valakivel, aki *volt*,
mérhetetlen hosszú idők előtt volt, és megmondja nekem,
mit szeretett, mit gyűlölt, minek örült, miért bánkódott.

(JANKOVICS MARCELL¹)

A budai Batthyány, korábban Bomba tér északi oldalán áll a volt Erzsébet-rendi kolostor és templom, amelynek korai történetéhez néhány 2017. őszén árverésre bocsátott német nyelvű levél nyújt adalékot. Kilenc levelet bocsátottak a sikertelenül végződött árverésre, amelyből nyolcat az első főnöknő, Clara Anger (1747–1814) írt II. Józsefnek (1741–1790), s amelyek a császár saját kezű válaszait is tartalmazzák, a kilencedik pedig az uralkodónak a főnöknőhöz írt levele.

A rend magyarországi történetéről kevés publikáció született. A legrészletesebb Pokorny Emánuel *A Szent Erzsébet-szerzet* címmel² írt könyve, illetve Beke Margit publikált egy tanulmányt³ 2005-ben, de ez főleg a rend XIX–XX. századi történetét tárgyalja.⁴ A levelek és egyéb források segítségével próbálom meg bemutatni az Erzsébet-apácák budai életének első pár évét, illetve a levelek fordítását is közlöm.

Előzmények

A Bomba téri kolostor és templom története a török időkbe nyúlik vissza: dervislakások és dzsámi állt ezen a helyen, melyet Buda felszabadítása után a ferences rend kapott meg, és ott 1703-ban kolostort kezdett el építeni.

¹ JANKOVICS Marcell (2006), Mohács után. In HUNYADI Csaba Zsolt (szerk.) (2006), *Az örök Felvidék. Felvidéki magyar írók történelmi elbeszélései*. Szeged, 20–28.

² POKORNY Emánuel, *A Szent-Erzsébet szerzet tekintettel budapesti kolostorára, templomára és női kórházára*, Budapest, é. n. Az előszó 1935-ben kelt.

³ BEKE Margit (2005), A budai Erzsébet-apácák megtelepedése és életük 1785-től. In ÖZE Sándor, MEDGYESY-SCHMIKLI Norbert (szerk.) (2005), *A ferences lelkiség hatása az újkori Közép-Európa történetére és kultúrájára I.*, Budapest–Piliscsaba, 288–294.

⁴ A rend alapítására ld. POKORNY (é. n.), 7–18. Ld. még: KOLTAI András (2016), Erzsébet-nővérek. In *Szerzetesség a koraiújkor Magyarországon*: Összehasonlító rendtörténeti blog, 2016. 10.03. (<https://szerzetes.hypotheses.org/noi-rendek/erzsebet>; letöltés: 2019. január 3.)

A templom és a kolostor 1890 után
(Forrás: Fortepan / Budapest Főváros Levéltára. Levéltári jelzet: HU.BFL.
XV.19.d.1.08.045)

1722-ben a nyugati (Fő utca felé eső) szárny épült meg, 1726-ban a keleti (Dunára néző) szárny. 1731–37 között épült a templom, amely 1741-re kapott tornyot.⁵

II. József 1782 januárjában hozott rendeletével feloszlatta a kontemplatív életmódot folytató szerzetesrendeket.⁶ A Fő utcai kolostorban élő ferencesek sem lehettek nagyon nyugodtak, amikor 1784. október 15-én az uralkodó látogatást tett náluk, és misehallgatás után megtekintette az épületet.⁷ Ennek az volt az oka, hogy II. József a Várban lévő katonai kórház számára – amelyet a városnak engedett át – keresett új helyet, és erre kezdetben a Fő utcai épületet találta alkalmasnak. A budai ferencesek így joggal félték a feloszlástól, amitől csak gróf Batthyány József (1727–1799) hercegprí-

⁵ POGÁNY Frigyes (szerk.) (1963), *Budapest Műemlékei I.*, Budapest, 651–652., POKORNY é. n.: 22–27. Ld. még: FEJÉRDY Tamás (1991), *A barokk építészet szerepe a mai magyar városképekben.* In *A barokk kor műemlékei: az Egeri Nyári Egyetem előadásai, 1990. augusztus 15–22.*, Eger, 92.

⁶ A témához ld. VELLADICS Márta (2000), *Szerzetesrendi abolíció Magyarországon, 1782–1790, Levéltári Közlemények* 71, 1–2. 33–52.; IFJ. BARTA János (2012), *A kalapos király emlékezete. II. József és Magyarország,* Debrecen, 75–77.

⁷ POGÁNY 1962: 654., POKORNY é. n.: 32.

más közbelépése mentette meg a közösséget.⁸ 1785 márciusában született meg az a döntés, hogy a ferenceseknek a feloszlott ágostonos rendiek kolostorába kell átköltözniük az Országútra – ahol a mai napig is élnek. Ugyanakkor a Bomba téren lévő ferences kolostort a hadmérnökök mégsem találták alkalmasnak a katonai kórház számára, így 1785 szeptemberében az uralkodó úgy döntött, hogy a bécsi Erzsébet-rendi kolostorból néhány nővér települjön át a budai ferencesek kolostorába, hogy ott női kórházat működtessenek,⁹ a katonaság pedig a kiscelli trinitáriusok rendházát és templomát kapta meg, a mai Kiscelli Múzeum épületét.¹⁰ A ferences kolostor átalakítási munkálatait Franz Anton Hillebrandt (1719–1791) tervei alapján Tallherr József (1730 k.–1807) kamarai építész végezte 1785–1787 között.¹¹

Az uralkodónak a nővéreket érintő döntése nem volt teljesen előzmény nélküli: Dostl Mária postamesternő már 1736-ban épületeket és szőlőt hagyott a betegápolással foglalkozó rendre, hogy az Budán is kolostort alapíthasson, s a bécsi konvent engedélyt is kért erre. Am 1738-ban mégis inkább Pozsonyt választották az új konvent helyéül.¹²

1785. szeptember 23-án tehát II. József elrendelte, hogy 18 nővér költözzön Budára, és számukra fejenként évi 150 forint ellátást állapított meg, illetve a kórház fenntartására évi 4000 forintot.¹³ Főnövérek a tiroli születésű, ekkor 38 éves Clara Angert választotta meg a közösség.¹⁴ A nővérek két csoportban, hajóval tették meg utat és 1785. november 6-án, illetve 15-én érkeztek meg Budára.¹⁵ A budai Víziváros lakossága ekkor nagyobb részt

⁸ POKORNY é. n.: 32.

⁹ Noha a kolostor katonai kórháznak nem volt alkalmas, az uralkodó szerint városi kórház céljára megfelelő lehet: „Ismerem a kolostort, magam vettem szemügyre. Nincsen akadálya annak, hogy azt az Erzsébetiek részére jól át ne lehessen alakítani. Nagy a különbség katonai kórház és egy ilyen kórház között, mert ennek 20 ágy számára legfőleg két szobára van szüksége, a katonai kórházat pedig 160-170 ágyra kell berendezni, aminél az épület földszintjét is igénybe kellene venni. Különben is Budán nincs más épület ennek a kórháznak és kolostornak behelyezésére, ezért elhatározásom szerint kell intézkedni. József.” Idézi POKORNY é. n.: 38.

¹⁰ POKORNY é. n.: 33–35., vö. VELLADICS 2000:54. lábjegyzet.

¹¹ POGÁNY 1963:654., POKORNY é. n.: 39.

¹² POKORNY é. n.:18–20.

¹³ POKORNY é. n.:38.

¹⁴ Clara Anger 1747. június 1-jén született a tiroli St. Johannesben Katharina néven. Mind a hat testvér – két fiú, négy leány – szerzetes lett. 1764-ben lépett be az Erzsébet-rendiek bécsi kolostorába, 1766-ban tett fogadalmat. A bécsi kolostorban többek között a pincéért és a konyháért felelt. Prímási Levéltár, Batthyány Prot. II. PE58/10. Az életrajzi adatokra ld. *Biographie der hochgebohrnen, hochgelehrten und hochwürdigen Frau Frau Maria Klara von Anger, ersten und ruhmwürdigen Oberin des WW. EE. Elisabethiner-Klosters in der königl. freyen Haupt- und Krönungsstadt Ofen*, Buda, 1803. Az egyes tisztségekről és az azokhoz kapcsolódó feladatokról ld. *Regel, Ordnung und Satzungen der Kloster-Frauen Elisabethinerinnen genannt, des dritten Ordens des heil. Vaters Francisci*, Graz (é. n.), 38–46. (<http://data.onb.ac.at/ABO/%2BZ24453207>; letöltés: 2019. január 3.)

¹⁵ POKORNY é. n.:39–42.

németekből állt, kisebb részben magyarokból és szlávokból. A katolikus hívek száma 6550 volt, ebből 5400 felnőtt.¹⁶ Ahogyan a *Canonica Visitatio* fogalmaz: „A ferences atyák monostorába 1785-ben József császár kegyesen bevezette az Erzsébet-rendi nővéreket, akik a beteg nőket az ispotályba fölveszik és gondosan ellátják.”¹⁷

Kondé Miklós (1730–1802) apát, esztergomi kanonok már érkezésük másnapján, november 16-án német nyelvű szabályzatot (*Ordenssatzung*) adott ki a nővéreknek, amely 10 pontból állt.¹⁸ A nővérek budai élete sok nehézséggel indult. Clara Anger az apácák által elfoglalt volt ferences kolostorban uralkodó sanyarú helyzetet mutatja be a primásnak egy november 25-én kelt levélben: a kolostor szép ugyan, de teljesen üres, ezért a legutolsó apróságról is neki kell gondoskodnia. Már 12 napja (ő ugyanis az első csoporttal, november 5-én érkezett) idegen jötevők kegyéből tudnak csak étkezni, mert sem élelmiszerük, sem főzési lehetőségük nincs; minden építés alatt áll és semmi sincs befejezve; a betegszoba a második emeleti klauzúrában van; bár megfelelő mennyiségű cella áll rendelkezésre, ezek elég messze esnek egymástól, mert a kolostor igencsak nagy kiterjedésű.¹⁹

A levelek

Az aukció előtt kaptam kézhez a leveleket, hogy azokról rövid leírást készítek az antikvárium részére. Az uralkodóhoz írt kilenc levél 1786. október 8. és 1788. november 6. között keltezett. Bár a borítékok sorszámozva vannak, időbeli sorrendjük eltér a számozástól. Kezdetben nem tudtam, honnan származhatnak a levelek, mivel csak az antikváriussal voltam kapcsolatban, és az iratok jelenlegi tulajdonosát nem ismerem. Pokorny azonban némelyikből részleteket közöl említett művében, sőt a 9. számú levél, amely II. József rövid köszönőlevele, fotómásolatban, fordítással együtt lett közreadva. Pokorny lábjegyzete szerint ezek a levelek az erzsébetiek irattárából valók,²⁰ és a borítékokon látható számozás szerint hivatkozik rájuk.

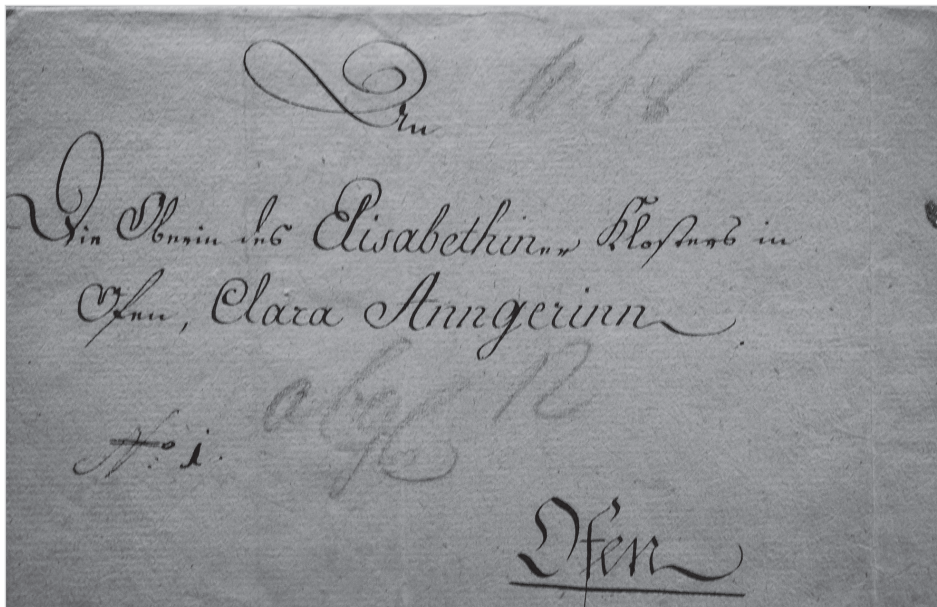
¹⁶ Prímási Levéltár, Visitationes Canonicae Lib. 156/b, 73–74.

¹⁷ Prímási Levéltár, Visitationes Canonicae Lib. 156/b, 94.

¹⁸ Prímási Levéltár, Batthyány Prot. II. PE58/10, 8. sz. A legfontosabb pontok: evangéliumi fogadalmak értékeinek szem előtt tartása, egyszerű ruházkodás, havi gyónás, csak a főnöknő viheti a postára a leveleket, a betegek ellátása ügyében a főnöknőnek teljhatalma van, klauzúra betartása, ill. a 8. pont a napirendet tartalmazza. Ez a szabályzat jóval rövidebb és lényegre törőbb, mint a nyomtatásban megjelent *Regel, Ordnung und Satzungen der Kloster-Frauen Elisabethinerinnen...*, ld. 10. lábjegyzet, vö. POKORNY é. n.:42.

¹⁹ Prímási Levéltár, Batthyány Prot. II. PE58/10, 6. sz., vö. Clara Angernek a Helytartótanácsához írt levele, POKORNY é. n.:44.

²⁰ POKORNY é. n.:52, 3. lábjegyzet. A levelek minden bizonnyal a szerzetesrendek 1950-es feloszlásakor kerültek ki az irattárból.

Az 1. számú boríték

A leveleken kívül említést tesz Clara Anger kéziratos feljegyzéseiről is, amelyet szintén a kolostorban őriztek,²¹ és amelyet szintén felhasznált műve megírásakor.

Mivel Pokorny csak egy-két részletet közöl a levelekből, érdemesnek tűnik végig venni, miről is levelezett a főnövér az uralkodóval, milyen témákat érintett, milyen problémákat vetett fel a kolostor vezetője ezekben az iratokban, és milyen válaszokat kapott ezekre. Mindebből kiderülhet, milyen képet alkothatott II. József a budai kolostor életéről ebben a két évben, illetve hogyan alakult ki a levelezés kettőjük között. Emellett a főnövér személyére, egyéniségre vonatkozó információkat is ki lehet gyűjteni a levelezésből.

Arra a kérdésre, hogyan és miként kezdett el levelezni az uralkodó és a budai kolostor főnöknője, a választ az időrendben első, 2-es sorszámot viselő levélben találjuk, amely 1786. október 8-án kelt, és Clara Anger egy nővérről, bizonyos Augustináról írt. A levélben hivatkozott egy korábbi kérésére is, amelyet az uralkodónak küldött. Ez alapján feltételezhetjük, hogy levélváltásra már korábban is sor került a főnövér és az uralkodó között.

²¹ *Beschreibung des Anfangs und Fortgang des Klosters St. Elisabeth hier zu Ofen*, ld. POKORNY é. n.:40.

Ez a korábbi levél a Schell Károly báró (1754–1802)²² tanácsára írt kérvény lehetett, melyet azért írt az uralkodónak, mert a Helytartótanáctól nem kapott választ az épület átépítésére vonatkozó kéréseire. Ezeket a kéréseket 1786 januárjában és februárjában terjesztette fel.²³ Az Augustina nővér ügyében írt válaszában II. József kegyesen engedélyezte, hogy a főnővér továbbra is hozzá forduljon a nővérek felvételével vagy személyes ügyeivel kapcsolatban. Ezt az engedélyt Clara Anger olyannyira komolyan vette, hogy egy személyzeti problémával kapcsolatos levelében²⁴ arról tájékoztatta a primást, az ügyben már írt az uralkodónak is, mert neki írásos engedélye van erre.

Az épülettel és a kórházzal kapcsolatos adatok

1786. november 3-án Clara Anger arról tájékoztatta az uralkodót, hogy bár a betegszobák többsége elkészült, de a nedvesség miatt tavaszig, március 19-ig nem lehet használatba venni azokat. Azt is megemlítette, hogy a mennyezetre Szent Erzsébetet kívánja megfestetni, mert ha csak lemeszelnék azt, akkor ötévente újra kellene meszelní, ami költséggel és fáradtsággal járna. II. József válaszában elrendelte, hogy a betegszobákat alaposan szárítsák ki, mert „sem a szent, égi, sem a bűnös, földi Józsefnek” nem lesz ellenére, ha nem március 19-én foglalják el azokat a szobákat. A Szent Erzsébet-festményről azonban nem esett szó, és sajnos a műemléki topográfia

²² Schell Károly életrajzi adatait Guzik Mária Etel gyűjtötte össze. Eszerint Karl Laktanz Joseph Freiherr Schell von Bauschlott 1780-as, a bécsi Stephansdomban történt házasságkötésekor kerületi italdó-beszedő volt Kremsben és ott is lakott. Első felesége Maria Theresia Nell volt, akitől 1781-ben született gyermeke, foglalkozása ekkor is adószedő. Második feleségét 1783-ban vette el ismeretlen helyen. Elképzelhető tehát, hogy 1785-ben, az Erzsébet-rendi apácák Budára költözésekor ő volt az a Schell kapitány, aki az alapítványi számvevőség (Stiftungsbuchhalterei) részéről felügyelte a költözést, és Clara Angert tanáccsal látta el. GUZIK Mária Etel (2013), *Genealogy*, Book 2, Naples, Florida, USA. 202. (http://mek.oszk.hu/13900/13980/pdf/13980_2.pdf; letöltés: 2019. január 3.); GUZIK Mária Etel (2014), *Genealogy*, Book 3, Naples, Florida, USA. 97 (<http://mek.oszk.hu/13900/13979/13979.pdf>; letöltés: 2019. január 3.); JUSTUS PERTHES (1899), *Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der Freiherrlichen Häuser*, Gotha. 865 (<https://archive.org/details/gothaischesgenea1899492goth>; letöltés: 2019. január 3.); Schell báró feladataira ld. POKORNY é. n.:41–44.

²³ POKORNY é. n.:45.

²⁴ Primási Levéltár, Batthyany Prot. 225. Nr. 7., 1787. december 12. A levél a három lázongó nővér ügyében íródott, akik miatt a kolostor nem tud fejlődni, és ilyen hangulatban, zavargásban és rossz példák (*bösen beyspillen*) mellett a tervezett fogadalomtételre nem is gondolhatnak. Clara Anger azt is írta, reméli, hogy kérését az uralkodó elfogadja és az ügy a jó hírnév és a további zavarok megelőzése miatt a legnagyobb csendben elintéződik. Vö. 1787. december 13-i levél.

is csak a templom leírását tartalmazza, a kolostorét nem, így nem tudni, teljesült-e a főnövér kívánsága.

Még egy, a kórházra vonatkozó adat szerepel a levélben: a főnövér jelentette, hogy az 1786-os évben 11 ágyon több mint 300 beteget láttak el, akik közül csak 7-en haltak meg. Négy beteg összesen 6 forint alamizsnát adott, a többieket ingyen gyógyították. Pokorny is említi ezeket az adatokat, de nem erre a levélre, hanem egy Helytartótanácsnak írott jelentésre hivatkozik.²⁵

Személyzeti ügyek

A levelezés legnagyobb részét a személyzeti ügyek teszik ki. A már említett Augusta nővérről azért írt az uralkodónak,²⁶ mert az már jó ideje rosszkedvű volt, de csak később vált világossá, hogy vissza szeretett volna menni a bécsi kolostorba, s ebbéli reményeinek a bécsi főnövér is táptalajt adott – titkos levelezés útján. Noha II. József engedélyezte a visszatérését, ekkora derült ki, hogy a bécsi főnövér mégsem akarja visszavenni Augustinát, aki emiatt nagyon csalódott lett, mert már egy éve tervezte ezt a lépést. Clara Anger maga is elítélte a bécsi főnövér gondolkodásmódját, és undort érzett a csalás és hamisság miatt.

Egy másik problémás esetről két hónappal később, 1786. december 23-án számolt be. Egy Tóth Anna nevű leány nyert felvételt a kolostorba, azonban belépése után 12 nappal elbocsátását kérte. Mivel ő erre három napig nem válaszolt, a lány előadta a kérését a vízivárosi plébános és a kapucinus gvardián jelenlétében is, ez utóbbi beszélt magyarul is. A nagyszombati volt klarisszák főnöknője ugyanakkor arról tájékoztatta Clara Angert, hogy ez a személy sose volt a kolostorukban, és különböző neveken (Anna Widitsch, Szalay Anna, Tóth Anna) bukkan fel hol Pesten, hol más városokban, de mindig nagyszombati ex-novíciának kiadva magát. Mindezek miatt elbocsátotta, és kötelességének érezte erről a császárt is értesíteni.

A harmadik, két levélben (1787. december 13. és 25.) is érintett problémát három karnővér és két laika okozta, akiket „kedvetlen” (*missvergnigte*) egyéneknek nevezett, és akik másokban is nyugtalanságot, elégedetlenséget keltettek. Miattuk már korábban is kért segítséget az uralkodótól, aki személyesen beszélt a nővérek előtt, s azok utána meg is voltak ijedve, de az utóbbi három hónapban újra felleptek és félő volt, hogy elégedetlenségükkel „felrobbantják” (*in die luft gesprengt wird*) a kolostort. Beszélt velük és sérelmeiket, melyeket még Bécsben panaszkodva felemlgettek, az itteni kolostorba való belépéskor egyből orvosolta: minden szükségességet megadott

²⁵ POKORNY É. N.:49.

²⁶ 1786. október 8.

nekik; egyformán ruházta őket; jobb ételt adott nekik; saját maga sem kapott jobb kosztot vagy ruhát, mint korábban; minden novíciának ugyanaz van, mint neki, mivel ő maga a legszegényebb mind között.²⁷ Levelében tanácsot kért az uralkodótól, mit tegyen?²⁸ Az uralkodó megköszönte a beszámolót és ígéretet tett rá, hogy ezt a rosszat gyökerestül kitépi. Alig két héttel később kelt az a levél,²⁹ amely diadalmas felkiáltással kezdődik: Nincsenek többé! (*Sie sind nicht mehr!*) majd hálát ad Istennek, de az igazságos és irgalmas uralkodónak is, hogy ismét nyugalom és csönd van. A három nővért ugyanis áthelyezték, II. József gyorsan reagált a főnövér segítségkérésére.

Az apáca

Végül a főnöknő, Clara Anger személyiségét, tulajdonságait is megismerhetjük a levelekből. Magát hű szolgálónak tartotta, aki urának a legkisebb dologról is számot ad. Hatalmas volt az öröme a kolostor felvirágzása miatt, és kész volt a császár minden parancsát teljesíteni; ha az azt mondaná, akkor Törökországba is elutazna, mert nem magának, hanem Isten akaratának teljesítéséért él.³⁰

Egy másik levélben még ennél is tovább megy: amikor legutóbb az uralkodó saját kezű aláírását olvasta – írja –, majd meghalt az örömtől, ez a kegy túl nagy az ő szívének; ilyen hatalmas pártfogó segítségével a mégoly hatalmas nehézségeket is könnyű szívvel győzné le. Ezer élet is kevés lenne, azt is mind odaadná az uralkodóért, a legszeretőbb apáért (*liebreichester vatter*), csodálja hírneves, nemes tetteit (*ruhmvoll, edelmütig*); most az egész világ tanúja annak, hogy ők az uralkodó legnagyobb jószágának eszközei, és csak Isten tudhatja, mi megy végbe a szívében. II. Józsefet arra kéri, ne vesse őt el, és ne haragudjon érzelmei miatt.³¹

Az újraválasztása miatt is tanácsot kért az uralkodótól:³² bár a rend szabályzata szerint egy újonnan alapított kolostor főnöknője élethosszig viseli ezt a címet (ezt az új alapítással összefüggő feladatok, illetve a folytonosság miatt tartották fontosnak), Batthyány bíboros rendelkezése szerint minden

²⁷ Ez a feljegyzés újabb adalék a bécsi konventtel kapcsolatos kritikákhoz, amelyeket már Augusta nővér kapcsán is éreztetett.

²⁸ 1787. december 13.

²⁹ 1787. december 25.

³⁰ 1786. október 8.

³¹ 1786. november 3.

³² 1788. július 4.

kolostori előjárónak le kell mondania három év után.³³ Ezért Clara Anger az uralkodóhoz fordult tanácsért, mit tegyen ebben a helyzetben, ugyanakkor kifejezte azt is, hogy nyugodt lelkiismerettel mondana le, mert három év alatt több eredményt ért el, mint mások húsz év alatt. Az uralkodó azt javasolta, hogy nyújtsa be lemondását a három év után, ahogyan az szokásos és a bíboros meghatározta, mert nem kétli, hogy ily módon mind a lelki előjáró (a bíboros), mind a nővérek megerősítik hivatalában és újraválasztják; ami számára kedvezőbb, megbecsültebb helyzetet és az alárendeltek bizalmát hozza magával, nem úgy, mintha a császár nevezte volna ki újra. Ez így is történt, Batthyány bíboros megerősítette tisztségében.

Új hazájához való viszonyulásának szempontjából is érdekes egyik megjegyzése: a magyarokról ugyanis azt írta, a földön az a legnagyobb öröme, ha azt látja, hogy öfelsége nevére a büszke magyarok a földre zuhannak (*zu boden sinken*) – majd rögtön bocsánatot is kért, hogy ilyen nyíltan írt.³⁴

Itt kell szót ejteni arról az 1788. október 15-én Zsebelyről (Schebel, Temes megye) kelt levélről is, melyet Pokorny is közölt,³⁵ és amiből szintén a főnővér és az uralkodó közti kapcsolatra lehet következtetni: a levélben II. József köszönetét fejezte ki a neki küldött balzsamért, bár ő maga inkább – ahogy írja – a természetnek hagy utat, vagyis nem él a gyógyszerekkel. Sajnálataát fejezte ki, hogy a nővér költségekbe verte magát miatta, de hogy a balzsam kárba ne vesszen, beteg katonáknak fogja adatni.³⁶

Clara Anger egyéniségét mutatja be egy másik levélváltás is. Kondé Miklós az apácák kérését tolmácsolva írt a bíborosnak 1789-ben, mert egy aranykeresztet szerettek volna csináltatni a főnöknőnek szeretetük és hálájuk jeléül, s ehhez a bíboros engedélyét kérték. Batthyány válaszában elutasította ezt, amit azzal indokolt, hogy az ékszer világi jutalomnak számítana, és egyébként sem hiszi, hogy Clara Anger hordaná azt,³⁷ vagyis a bíboros egyszerű, a szegénységi fogalmat szigorúan betartó szerzetesnek ismerhette meg a főnöknőt.

³³ A korábban említett, Grazban kiadott szabályzat nem tartalmazza az élethosszig való kinevezés lehetőségét, ld. *Regel, Ordnung und Satzungen der Kloster-Frauen Elisabethinerinnen...*, 11. Pokorny szerint viszont egy másik, 1755-ös, boroszlói kiadást hoztak magukkal, de ehhez nem fértem hozzá és a vonatkozó pontot nem tudtam ellenőrizni, ld. POKORNY é. n.:55.

³⁴ 1786. október 8.

³⁵ POKORNY é. n.:53–54.

³⁶ II. József 1787-ben kezdett háborút a török ellen orosz szövetségben, de a délvidéki hadszíntéren maga is megbetegedett. 1788. decemberében hagyta el a katonai tábor, ld. IFJ. BARTA (2012), 101–102. Korábban Zimonyból is írt egy levelet Clara Angernek, ez 1788. július 9-én kelt.

³⁷ Batthyány Prot. II. 225, Nr. 14. 1789. augusztus 13. A kérelmet 15 nővér írta alá.

Az apáca és az uralkodó kapcsolata

A fentiekből is kitűnik, és igazán jól az eredeti levelek olvasása közben érezni azt a nagyon szoros, már-már meghitt kapcsolatot, ami főnövért és az uralkodót összekötötte. A főnövér levelei az őszinte csodálat hangján, szinte rajongással szólnak az uralkodóhoz, és II. József válaszai is – bár nem ragadhatja el magát – mély empátiáról tanúskodnak: felelősséget érez nem csak a kolostorért, a közösségért, hanem személyesen a főnövéért is. Ez a személyes kapcsolat a budai kolostoralapítással függ össze, nincs előzménye: az 1786. október 8-i levélben esik szó arról, hogy Budán találkoztak először és ismerték meg egymást személyesen is.

Arra, hogy ez a lelkes és rajongó hangvétel kizárólag az uralkodónak, II. Józsefnek szólt, bizonyítékként szolgálnak a főnöknőnek a bíborshoz írt, a Prímási Levéltárban fennmaradt levelei,³⁸ melyek kivétel nélkül hivatalos hangnemben íródtak. Csak egyszer engedte meg magának, hogy örömet fejezz ki, és akkor is II. József látogatása miatt: egy fogadalomtételre vonatkozó hivatalos kérelemben³⁹ írja, hogy a főherceg Pestről jövet, még mielőtt bármi mást meglátogatott volna Budán, egyből a kolostorba ment, ahol egy órát töltött el, és mindent megtekintett. Végül ezekkel a szavakkal búcsúzott: „Még sose láttam olyan kolostort, még kevésbé olyan kórházat, mely oly tiszta, oly rendes lenne, mint ez.”⁴⁰ Továbbá megígérte, hogy küldet egy portrét saját magáról és a főhercegnőről „örök emlékül”.⁴¹

Clara Angernek a bíborshoz intézett levelei a lelki előljáró számára írt, hivatalos hangvételű, hivatali ügyekre korlátozódó feljegyzések: a beöltözésre, a fogadalomtételre, új gyóntató kérésére vonatkoznak. A valódi problémákkal, az őt igazán mélyen érintő – akár személyes – ügyekkel az uralkodót kereste meg, amire valójában kevés indok az, hogy II. József alapította a kolostort,⁴² a főnöknő mégis a legnagyobb bizalommal fordult hozzá. Az újra felbukkant levelek révén nem csak a rend budai megtelepedésének történetébe kapunk bepillantást, hanem megismerkedhetünk két, „hosszú idők előtt” élt emberrel, kapcsolatukkal, örömeikkel, szomorúságaikkal, és az őket összekötő őszinte csodálattal és felebaráti szeretettel.

³⁸ A levelek két állagban találhatóak: Batthyany Prot. II. 225, Batthyany Prot. III. 51.

³⁹ Batthyany Prot. II. 225, Nr. 5., 1788. március 16. A levél két novícia fogadalomtételére vonatkozó engedélykérés.

⁴⁰ „Ich hab kein Kloster, noch viel weniger ein Krankenhaus, so reinlich, so ordentlich gefunden, wie dieses.”

⁴¹ „Zum ewigen Andenken.” A főhercegnő talán II. József nővére, Mária Anna lehetett, aki a klagenfurti apácákat támogatta, ld. KOLTAI 2016.

⁴² Az Erzsébet-rendiek szabályzata szerint a nővérek a ferences tartományfőnöknék vagy az általa kinevezett vizitátoroknak vannak alárendelve, ld. *Regel, Ordnung und Satzungen der Kloster-Frauen Elisabethinerinnen...*, 11.

Függelék

A levelek közlésekor a dátum után szögletes zárójelben adtam meg a borítékra írt sorszámat. A fordítás során törekedtem a szöveghűsége és a szöveg szerkezetének megőrzésére, azonban a főnöknő az egyes gondolati egységeket nem szerkesztette külön mondatba, hanem pontosvesszővel elválasztva vetette papírra, így – a jobb érthetőség érdekében – módosítanom kellett a központosítást, és néhány helyen új mondatot alkottam. II. József írásaival kapcsolatban ilyen probléma nem merült fel, szabatos, rövid mondatokkal válaszolt levelezőpartnerének. Ez alól csak az 1786. december 23-i levélre adott válasza a kivétel, melyet három helyen is ki kellett egészítenem, illetve módosítanom, különben nem nyert volna értelmet a szöveg. A kiegészítéseket mindenhol szögletes zárójelbe tettem.

1.

1786.október 8. [Nr. 2.]

Felséged! Legutóbbi kérésem miatt, amelyet Augustinámról⁴³ bátorkodtam tenni, a legmélyebb alázattal adom elő, Felséged, ennek további történetét, miután őt a bécsi főnöknő már egy éve azokban a hiú reményekben ringatja, hogy viszontlátja őt. Így megígérte volna neki, hogy saját kezűleg ír magas helyekre. Mindezek a levelek tudtom nélkül jöttek-mentek, és ezért nem tudtam rájönni, hogy Augustinámot miért nem tudom semmilyen jótéteménnyel, barátságos viselkedéssel, amivel minden cselekedetével szemben viseltetem, boldoggá tenni. De még ez sem elég, hozzám utasította, azt írta neki, hogy én lennék az egyetlen útja annak, ami által ő elérhetné a célját. Augustina követte a tanácsot, kért engem, én pedig megígértem neki mindent, ami csak az elégedettségéhez hozzájárulhat, a Felséged jelenlétében tett ígéretemet szentnek tartottam, habár minden szempillantás végtelenül értékes, és kolostorom sok fontos ügyéről elfeledkeztem a túlaradó örömtől, mivel Felséged nem utasított el irgalom nélkül. Így előzetesen értesítettem Augustinát a bécsi kolostorba való átlépésről, amit számára Felségednél kérni mertem. Abban a pillanatban derült ki az egész dolog, amikor váratlanul üzenetet, elutasító választ kapott az itteni kapucinus gvardián atyától, akin keresztül küldözték az összes korábbi ígéretet és titkos leveleket, ezzel a kirohanással: *Ha előzőleg megkérdeztek volna, hogy Augustinát átveszem-e, ami Őfelsége legnagyobb jóságából mindenképpen sejthető, úgy azt válaszoltam volna, hogy ez szándékunkkal sosem történik meg.* Ennél

⁴³ Augustina Heyd, 1747-ben született Bécsben. Budán kapusi feladatokat látott el. Primási Levéltár, Batthyany Prot. II. PE58/10.

a mondatnál eszembe jutottak Felségednek az Augustinára vonatkozó megismételt kérésemre legkegyesebben mondott utolsó szavai, melyek annyira ugyanezek voltak, és felismerem belőle, hogy Felséged bizonyos mértékig, mint Isten maga, majdnem mindentudó. Augustinát most mintha villámcsapás érte volna, mélységesen csalódottnak érzi magát, és mivel a csalást már egy éve igen komolyan üzték, így most mindez számára hihetetlenül hangzik, ellenkezni akar Isten megmutatkozott akaratával úgy, hogy magát erőszakkal kényszerítené a bécsi apácák közé, és egyúttal mártírrá válna. Istenem! Mennyire különbözőek az érzelmek, és milyen távol állok a bécsi főnöknő gondolkodásmódjától, hiszen nem engedem a csalással és hamissággal szemben érzett megvetésemet kifejezni, hanem mindezt átengedem leghatalmasabb uram és uralkodóm legmegfontoltabb, legbölcsebb belátásának. Ami közösségemet többi tagját illeti: még mindig csodálatra méltó módon nyugodtak Felséged legfenségesebb jelenléte óta, leghatalmasabb uram egyetlen pillantása helyrehozta azt, amit a püspökök sem tudtak, és számomra ez pont olyan, hogy attól a naptól kezdve, hogy a házamra üdv köszöntött, mert Felséged meglátogatott minket (amit életem legboldogabb napjának mondok), a béke is beköltözött, mert én akkor Felséged legmagasabb méltóságából oly sok erőt kaptam, hogy minden tévelygést könnyen rendbe tudok szedni. Hiszen Isten továbbra sem hagy el!

Ami az épületet illeti: ez is Felséged legmagasabb kegyelmének mindig romolhatatlan zálogát élvezzi, tudniillik a szép, nagy, tágas kertben már megkezdődött a munka, és a magisztrátus is kezd megenyhülni, mert a boldog Magyarországon az a hír járja, hogy Felséged hamarosan ismét meglátogatja. Mekkora öröm ez számomra? Nem is merem remélni, noha az építőmestert mégis meghagytam ebben a hitben, és néhány napon belül, Felség, látjuk a fedélszéket felállni. A földön a legnagyobb öröm számomra, ha azt látom, hogy pusztán Felséged legmagasabb neve miatt sok büszke magyar földre rogyik.

A legmélyebb alázattal kérek bocsánatot, hogy ilyen nyílt szívvel írok, olyan vagyok, mint egy hűséges szolgáló, aki legmagasabb urának a legkisebb apróságról is számot ad, sőt, még saját hibáit sem hallgatja el, de bármekkora is legyen felvirágzó kolostorom feletti örömöm, annyira önzetlen is, mert ha Felséged azt parancsolná, hogy keljek fel és utazzak Törökországba, még ha ez a kolostor a Paradicsomhoz is lenne hasonló, akkor is ellenkezés nélkül követném legkegyelmesebb parancsát, mert nem magamért élek, hanem Isten akaratának teljesítéséért, és ezt legmagasabb alapítónk akaratában ismerem fel! Sose sajnálja Felséged ezt az oly kegyesen megkezdett művet teljesen befejezni és alaposan megerősíteni, mert Isten dicsőségére szolgál, és Felségednek a legnagyobb dicsőséget nyújtja, meggyőződésem oly megalapozott, hogy emiatt egyáltalán nem aggódom, legmélyebb

alázattal helyezem magam tehát lábai elé, magamat és enyéimet legmagasabb kegyes védelmébe ajánlom, maradok halálig igaz tisztelettel,

Felséged!
1786. október 8.
legengedelmesebb, legkisebb
Clara Angerin
a cs. k. józsefi alapítású
budai Erzsébet-rendiek
főnöknője

Le vagyok kötelezve Önnek ezért a tudósításért, és valóban előre láttam, hogy az, ami egyszer ily módon el lett választva, nem olyan könnyen egyeshető ismét. Örülök, hogy Önt, akinek jó tulajdonságai számomra biztosítékként szolgálnak arra, hogy kolostorában rend és a betegek jó ellátása iránti igyekvés uralkodik, közelebről megismerhettem, és kegyes vagyok megengedni Önnek, hogy olyan ügyekben, mint ami az intézetébe történő felvételeket, vagy az Ön személyes elégedettségét érinti, hozzám fordulhasson.

József s. k.

2.

1786. november 3. [Nr. 3.]

Felséged! Legmélyebb tisztelettel, alázatosan adom Felséged tudtára, hogy most már a betegszoba a kápolna és az ablakkeretek kivételével majdnem teljesen kész állapotba van helyezve, de jelentéktelen véleményem szerint ide a vizes pára és nedvesség miatt nem lehetséges korábban beköltözni, mint talán március 19-e, noha szívesen vinném át a betegeket a karjaimban, és harsány hangon *Te Deum laudamus* énekelnék. Eközben azt is kértem, hogy a mennyezetre a mi nagy védőanyánkat, Szent Erzsébetet fessék, hogy egyáltalán meg legyen festve (amelynek költségei talán csak száz forintra fognak rúgni), így a meszelés mindenkorra elkerülhető, amit a bécsi kolostorban minden 5 évben egyszer szükségszerűen meg kellett tenni, és nagyon nagy gondot és költségeket okozott. Eközben ebben az évben 11 ágyon több mint 300 beteget ápoltunk, ahogy az a mellékelt lapon látható, amelyet a jegyzőkönyvből másoltam ki, akik közül csak heten haltak meg, és négyen voltak, akik 6 forint önkéntes alamizsnát tettek le, a többi mind ingyen, haszonra való törekvés nélkül lett felvéve, már az elég volt, hogy segítségre szorultak. Azt hiszem tehát, hogy legfenségesebb alapítónk valódi célját és

törekvését elértük, mivel úgy a szegényeket, mint a gazdagokat szolgáljuk, és készen állunk, hogy életünket, ami mégiscsak a legértékesebb ezen a világon, naponta minden egyes emberért különbség nélkül odaadjuk. Nem is hiszem, hogy egyetlen beteg is panaszkodhatna, hogy nem a legszeretetteljesebben és leggondosabban vannak ápolva. Én is gondoskodom az alám rendeltéknek minden szükségéről a legkisebttől a legnagyobbig (igencsak belátván, hogy semmi sem nyomorúságosabb, mint egy apáca, aki be van zárva és nem rendelkezik azzal, amire szüksége van, [és] úgy követelheti meg egy főnöknő tőlük a kötelességeket, ha ő maga egyformán gondoskodik mindről), így minden vonakodás nélkül számolok be a megtakarításaimról, ami 2000 forintot tesz ki készpénzben, amit kész vagyok zálogba tenni, és ezzel kapcsolatban csak leghatalmasabb uram legkegyelmesebb parancsát várom! Ez minden évben így történne, egyszer több, egyszer kevesebb a jötevek lehetőségei szerint. Nem hallgatok el egyetlen fillért sem, mert mindenem meg van, ami szükséges, így omlok legszeretőbb uralkodónk trónjához, ahol eddig mindent megkaptam, amit kértem.

A betegek ellátására a következő negyedévre kegyesen biztosított ezer forintot nemrég kaptam meg anélkül, hogy megtakarítás után érdeklődtek volna, ugyanis semmiről sem tettem jelentést, amíg erről Felsőged legfelségesebb parancsát meg nem kapom. Még ezt az egyetlen dolgot fűzöm hozzá: amikor legutóbb sajátkezű legkegyelmesebb aláírását olvastam, majd meghaltam az örömtől, legfelségesebb uram! Szívem majdhogynem túl kicsiny és túl érzékeny a kegyelem ilyen árára. Ha a jövőben a nehézségek mint hegyek állnak is előttem, ily hatalmas támogatás mellett könnyű szívvel kelek át rajtuk, ezer élet is túl kevés lenne, amit leggondoskodóbb uralkodónknak és legszeretőbb apánknak kívánnék adni! Milyen gyakran szemléltem és csodáltam csöndben ezt a nemes tettekkel teli hírnevet, mielőtt, Felsőged, abban a kegyben lett volna részem, hogy legfelségesebb személyében megismerjem, de most az egész világ tanúja annak, hogy mi csupán Felsőged legfelségesebb jószágának eszközei vagyunk, így egyedül Isten tudja, mi megy végbe a szívemben. Csak azt kérem, ne vessen el és ne haragudjék szívem beszéde miatt, mert túlságosan tele van, és nem tudok másmilyen mint őszinte lenni. Maradok halálig legmélyebb tisztelettel,

Felsőged!
 Buda, 1786. november 3.
 legalázatosabb, legengedelmesebb,
 legkisebb
Clara Agerin
 a cs. k. józsefi alapítású
 budai Erzsébet-rendiek
 főnöknője

Az Ön beteg szegények érdekében teljesített segítsége, amit számomra a jelenlegi listával tanúsít, különös megelégedésemre szolgál, mivel az az intézmény hasznosságát és az Ön igyekezetét különösen bizonyítja. Nagyon kérem Önt, hogy a betegszobát jól szárítsák ki, mielőtt belakják, amire a márciusi és áprilisi levegő különösen alkalmas, úgyhogy csak májusban foglalják el, és biztosan nem fog csalódottságot okozni sem a szent, égi, sem a bűnös, földi Józsefnek, ha ez nem március 19-én történik.

Az Ön által megtakarított és nekem jelentett 2000 forint gazdálkodásának és a jó rendnek a dicséretére szolgál. Abban is teljesen igaza van, hogy sem a betegeket, sem nővértársait nem hagyja szűkölködni. Azt tanácsolom, ezt a megtakarítást őrizze meg előre nem látható esetekre és kis kiadásokra; ha idővel növekedne, fektesse be gyümölcsözően és biztos módon a magyar kamaránál, és a befolyó kamatokból tartson még egy vagy két állandó betegágyat. Jó emlékezetébe és imájába ajánlom magam.

József s. k.

3.

1786. december 23. [Nr. 4.]

Felséged! Legfontosabb kötelességem szerint legmélyebb tisztelettel teszek engedelmes jelentést arról, hogy Tóth Anna, aki a mellékelt beszámoló szerint Felséged legfenségesebb kegye által rendeltetett kolostorunkba, időközben, 12 nappal belépése után elbocsátását kérte. Mivel igen állhatatos kérésével szemben 3 napig néma maradtam, kérését a városi plébános úr és a kapucinus gvardián atya (aki beszél magyarul) jelenlétében igen sürgetően megismételte. Ugyanekkor kaptam meg a nagyszombati volt klarissza főnöknő írásos bizonyítványát, hogy ez a személy soha, egy óráig sem volt az ő kolostorukban, hanem különböző nevek alatt, úgymint Anna Widitsch, Szalay Anna, és Tóth Anna hol Pesten, hol más városokban tartózkodott, de mindig nagyszombati ex-noviciának kiadva magát. Erre elbocsátottam őt, mert minden kényszerítés oly messze van tőlem, mint a csillagos ég, és Istennek is csak az önkéntes áldozat tetszik. Kötelességemnek tartottam tehát ezt Felséged legfenségesebb figyelmébe ajánlani.

Egyébként egyáltalán nem tudom elrejtteni fájdalمامat, ami bizonyos szidalmak miatt van bennem, amelyek az úgynevezett napi- és esti lapokban (vagy újságok kivonatos lapjain) rólunk megjelentek. Úgy tűnik, mintha szándékosan romba akarnák dönteni azt, amit Felséged tisztán a szegények iránti szeretetből a város hasznára saját kezűleg fenntartani szándékozik. De ez nem fog sikerülni az irigyeknek, mivel ez az oltalom oly hatalmas, és ezáltal lehetőséget talállok, hogy ezernyi jócselekedettel még több izzó

parazsat szórjak ellenségeim fejére.⁴⁴ Elég, hogy az igazságnak megfelelően elmondom, hogy Felséged legfenségesebb jelenléte óta semmi említésre méltó nem fordult elő, és ha történt is volna? Hát olyan különös, hogy az emberek hibáznak? Miért kellene tehát legkegyelmesebb uralkodómnak, aki Istenen kívül egyedül elég hatalmas ahhoz, hogy nekem segítsen, az ügyeimet megmagyarázni? Ha magam a legnagyobb bűnt is követtem el volna, nem tudnám elrejtteni, mert Felségedé minden ember közül a legjobb! tudniillik a szíve, és ott már semmilyen álcázás nem segít. Hiszen Isten volt az, nem én, aki legbölcsebb előrelátása által ezen a földön a legnagyobb ember érzékeny szívét egy kolostor felépítésére készítette, mivel sosem jutott volna eszembe ezért könyörögni, de a legelső pillanatban, amikor az engem érintő legmagasabb rendelkezés ki lett adva, megcsókoltam ezt a kezet és magasztaltam ezt az előrelátást. Kötelességeim minden lehetséges teljesítésére nézve is, így hízelgek magamnak, a szükséges oltalom, ami eddig sem hagyott cserben, elég hatalmas ahhoz, hogy ellenségeimet legyőzze, akik rágalmozással akarják azt elrabolni tőlem, ami egy ilyen munkában a legkevésbé sem hiányzik. Abban a biztos reményben omlok lábaihoz, hogy Felséged a legnagyobb kegyelmet (ami mélyen a szívemben van elrejtve, mintha még a küszöbön állva kérném felemelt kézzel segítségét, irgalmát és hogy ne hagyjon el engem) soha ne vegye vissza, és így teljesen megvigasztalva maradok halálig legmélyebb tisztelettel,

Felséged!
Buda, 1786. december 23.
legengedelmesebb, legkisebb
Clara Angerin
főnöknő

Nagyon helyesen tette, hogy Tóth Annát elbocsátotta, mert egy olyan közösség,⁴⁵ ahol nem a felebaráti szeretet és vallási kötelességeink teljesítése iránti buzgalom uralkodik, pont az Ön gyógyító intézetének célja ellen hatna, és végül az egésznek szét kell esnie, ahogy azt Ön már tapasztalta. Ezért Pálffy grófnak⁴⁶ ezt az ügyet érintő írását visszaküldöm Önnek.

Egyúttal nemrégem [értesültem arról], amint az egy ideje Budán állomásozó, az itteni alapítványi könyvelés számvevőség [részéről] Schell kapi-

⁴⁴ Róm 12,20–21, vö. Péld 25,21–22.

⁴⁵ Itt módosítanom kellett a kifejezést, mert a kéziratban szó szerint ez áll: „mert egy olyan közösségben”, de ez nyelvtanilag nem egyeztethető a mondat többi részével.

⁴⁶ Pálffy Károly gróf (1735–1816) 1778-tól alkancellár, 1785-től kancellár, IFJ. BARTA 2012:79.

tány nekem jelentette, hogy az általam a kolostora számára meghatározott évi 4000 forintot olyan esedékes bevételnek tekintik, amiért Önnek évről-évre újra folyamodnia kellett. Ezért utasítottam a magyar udvari kancelláriát, hogy adjon Önnek arról biztosítékot, hogy a kolostor számára ez a 4000 forint mostantól minden évben ki lesz utalva, éspedig addig, míg másként nem rendelkezek. Ön tehát továbbra is fenntartja a jó rendet a házban, méghozzá gazdaságos módon eljárva, de úgy, hogy a betegek a szükségsekben semmi hiányt ne szenvedjenek. És egyébként semmivel se foglalkozzon, amit az újságírók vagy bárki más terjeszt, mert annak, aki az útján egyenesen halad, senkitől sem kell félnie, ahogy én is több esetben teszem mindazzal, amit rólam és ellenem beszélnek és írnak.

József s. k.

4.

1787. január 3. [Nr. 1.]

Felséged! Nem állom meg, hogy ebben a pillanatban ne omoljak leghatalmasabb uram lábaihoz, hogy a legmélyebb tisztelettel helyezzem oda határtalan hálámat a betegek számára legkegyelmesebben megállapított 4000 forint biztosításáért. Ez volt az a mázsás kő, ami engem a saját ellátásunk mellett mindig is nyomasztott, és ami iránt a legcsekélyebb biztosíték sem volt a kezemben, és következésképpen mindig félnem kellett, hogy a 18 személy egyikének halála után a bécsi konvent által (amitől mi ebben a dologban függünk) 150 forint levonásra kerül, és így végül az egész megszűnne. Mivel viszont van engedélyünk fiatal növendékek felvételére, tehát így az egész közösség sose kisebbedik, hanem sokkal inkább növekedik. Erről a tárgyról Felségednek a legjobb felvilágosítást az alapítványi könyvelés részéről Schell kapitány tudja adni, aki minden lépésemet számon tartja, és teljesen belelát a kolostori gazdálkodásomba. Miután itt, idegen földön senkit sem találtam, akit felvehetnék, Felségednek ezúttal is irgalmaznia kéne rajtunk, hogy ez a legkegyesebb ellátás mindig 18 főre legyen megállapítva, és egyik vagy másik élete múltán ne szűnjék meg. Így lehet ezt a művet befejezni, és egy év múlva meg fogom győzni Felségedet arról, hogy ez a legmagasabb kegy nem méltatlanoknak lett kínálva, hogy tőlem a pénzhűség vagy az önzés olyan távol áll, mint a csillagos ég, és hogy már rég nővéreim és ittlétünk céljára szenteltem minden javamat. Azzal vigasztalom tehát magam, hogy ez a legmagasabb kegy, tudniillik a 18 főnek a Felséged által legkegyesebben elrendelt 2700 forintnyi folyamatos ellátása így biztosítva van. Ahogy sose hittem volna, hogy Felséged, aki az ittlétünk révén az igaz emberszeretet ilyen kifejezett bizonyosságát adta a világ számára, minket mint ennek az eszközét használja. Minden javunk csakis egyedül Felséged

kegyétől függ! Ami számunkra viszont a leghízelgőbb, hogy ezen legmagasabb kegyről és kegyességről kifejezett bizonytságot kapunk, amiért én és velem együtt a kilenc növendék és ifjú hajtás, akik ezt a kegyességet élvezük, örökké hálásak leszünk. Továbbra is maradok legmélyebb tisztelettel,

Felséged!

Buda, 1787. január 3.

legalázatosabb, legkisebb

Clara Angerin

a józsefi alapítású

budai Erzsébet-rendiek

főnöknője

Az Ön által az itteni Erzsébet-rendi apácakolostortól kért biztosítéklevelet, amiben az kötelezi magát az évente meghatározott 2700 forint összeget nem csak az innen Budára áthelyezett 18 fogadalmas nővérnek, hanem ezek elhalálózása után az ottani kolostornak örök időkre valóságosan kifizetni, kikérettem, amit Önnek itt eredetiben megőrzésre elküldök abban a reményben, hogy úgy Ön, mint az összes nővérei teljes megnyugvást lelnek ezáltal, és jó kedvvel, buzgón tudják magukat gyógyító intézményükben a szenvedő emberiség javára szentelni, és minden okom megvan rá, hogy erre Öntől ígéretet kapjak.

József s. k.

5.

1787. december 13. [Nr. 5.]

Felséged! Egész messziről és csak a küszöbön állva várok legmélyebb alázattal egy kegyes pillanatra, amit Felséged, a legfontosabb államügyektől teljesen elborítva, rám, legszegényebbre tud szánni. Felséged legyen kegyes meggondolni, hogy már legfenségesebb jelenlétekor kénytelen voltam lelkiismeretesen megvallani, hogy kolostoromban néhány igen kedvetlen egyén van, akik ellenem titkos összejöveteleik révén, amit csak Isten tud szétszórni, mindenki mást felingerelnek, úgy, hogy az ember minden cselekedetével elégedetlenséget okoz körükben, noha mindig is a legbékésebb lelkületet ápolja magában. Akkor sürgősen segítséget kértem, és Felségednek a maga magas személyében meg volt a legfenségesebb kegyelme, hogy mindannyiuknak azt mondja, ha nem akarnak megnyugodni, nincs más kiút, mint egyiket ebbe, a másikat abba a kolostorba elhelyezni. A leghatalmasabbnak ezen szavai egy ideig, éspedig egy egész évig hatottak, megrémül-

ve legalább mások kötelességteljesítését nem gátolták, ha már maguk nem akarták azt teljesíteni. Most azonban, három hónapja, megint teljesen kijöttek a sodrúkból, és nem tudom, miféle gonosz szellemre támaszkodnak? Talán abban a csalóka reményben élnek, hogy Felsőged oly számos hadi ügye mellett nem képes figyelő pillantást vetni ránk, ezért örömmel várják az ősellenséget, mint megszabadításuk egyetlen eszközét, mivel mindezt pont azoktól a világi emberektől hallják, akik nem kevésbé szítják ezeket a dolgokat. És így majdnem egész Buda ezektől a kedvetlenektől visszhangzik, úgyhogy sok asszony aggódva figyelmeztetett, hogy meg kéne szabaduljak ezektől az emberektől, vagy a kolostor egyszer csak felbomlana. Különösen az öreg Zichy grófnő⁴⁷ maga küldött hozzám egy urat, és mély sajnálatát fejezte ki. Akkor magamhoz hívtam az elégedetlen nővéreket és szemükre vettem, milyen igaztalanul cselekednek, mivel engem és az enyéimet a világ előtt oly nagyon megaláznak és rágalmaznak, engem! aki mindazt, amit ők Bécsben a vizsgálat során panaszkodva jeleztek, a kolostorunkba való első belépéskor megszereztem. Nekik minden szükségeset megadok, tetőtől talpig mindet egyformán ruházom, jobb ételt adok nekik, sem ételben, sem ruházatban nem kapok többet, minden noviciának ugyanaz van, ami nekem, mivel én vagyok mind között a legszegényebb. Mindig nővére vagyok azoknak, akiknek előljárója is vagyok, minden nehézségben közösséget vállalok, a betegápolásban, az imádságban, minden közös munkában. Senki sincs köröttem, egész nap egyedül vagyok, bárki kopogtathat és szabadon beléphet hozzám: Mit szeretnél gyermekem? Segítségre van szükséged? Hogyan tehetnék boldoggá? Minden szempillantást a kolostoromnak szentelek. Együttal eléjük tártam Felsőged kegyelmét, milyen fontos az, hogy nekik a jelenlétükben legkegyelmesebben azt a javaslatot tette, hogy őket mind egyenként meghallgatja, ha valakinek valami mondánivalója lenne, segít is, és mind azt mondta, neki nincs, egyáltalán nincs! Mivel most Felsőged legfenségesebb kegyelméből a mi kolostorunk is megalakult, mely semmilyen idegentől nem irigyli legfenségesebb alapítónk nagyvonalú és gyengéd kezét, milyen nagy büntetésnek is vetnék alá magukat, ha a kolostor nyugalma továbbra is zavarnák és mindezzel a kegyel visszaélnének. A büntetés egyedül őket érné, mert ők a felbujtók, akiket mindig a legjobban kell büntetni és gyakran egy egész várost képesek lennének elpusztítani, annál is inkább gyenge nemünk egy ily kis közösségét,

⁴⁷ Minden bizonnyal az Óbudát birtokló Zichy Miklós (1709–1758) özvegyéről, Berényi Erzsébetéről (1715–1796) lehet szó. Érdekes összefüggés, hogy a katonai kórház végül nem a Bomba téri volt ferences kolostorban, hanem a trinitáriusok óbudai kolostorában kapott helyett, amelynek templomában Zichy Miklóst eltemették és neki ott síremléket állítottak, ld. LÉTAY Miklós (2005), Gróf Zichy Miklós halotti emlékműve. In F. ROMHÁNYI Beatrix szerk. *Tanulmányok Budapest múltjából XXXII.* 67–78.

ahol legtöbbször, ha valaki elkezd futni, butaságból mindenki más fut utána anélkül, hogy megkérdezné, miért? vagy hová? Legutóbb felemelt kézzel kértem őket, mégis komolyan vessék magukat alá a rendnek és az engedelmességnek azzal a megfontolással, hogy minden háznak megvan a maga előjárója, és ha az nem én lennék, akkor valaki más lenne az, így nem is egyszer, de többször figyelmeztettem őket, de Istenem! milyen sértéseket vágtak erre a fejemhez, azzal fenyegettek, hogy magasabb hatóságnál már mindent aláaknáztak,⁴⁸ már csak az van hátra, hogy a kolostort sikeresen a levegőbe repítik, hiszen ők bizonyosan olyan csapásnak akarnak kitenni, amit a legkevésbé gyanítok. Tehát minden nap újra tanácskoznak, mit kezdjenek velem, és nem alaptalanul gyanítom, hogy ha ezt nem jelentem még időben, ezeryi cselszövés által elérkezettnék látnák az időt céljuk elérésére, és ennek a kolostornak az elpusztítására. Felsőged legyen kegyes saját legbölcsebb belátása szerint legkegyelmesebben megítélni, mit kell tegyek ebben az ügyben? Figyelmeztetésemre semmit sem adnak, hát meg kéne büntetnem őket? Ezt még nem tettem meg, mióta Budán vagyok. Jelentéktelen véleményem szerint, úgy hiszem, azok a kis büntetések, amiket a kolostorokban személyekre, mindenek előtt noviciákra ki szoktak szabni, elég haszontalanok, felolvasásukkor az intézmény gúnyos nevetésben törne ki és kevés hasznot is hozna. Ha a dolog csak engem érintene, úgy szívesen hallgatnék és a végítélet napjáig hagynám magam keresztre feszíteni, ám miután ezt Felsőged a legkegyesebben rám bízta, az egész ház jóléte függ ettől, amiért felelős vagyok, és ezekért a kedvetlenekért is, akik egy kolostor pestisei és az egész tésztát megerjesztik,⁴⁹ és másokért is, akik saját maguk kínzói. Így kénytelen vagyok segítséget kérni, és hol máshol kopogtathatnék, mint Felsőgednél! Akinek legfelségesebb kegyelméből bírnak mindent, és akinek a kezéből a jövőben is életet vagy halált várok. Isten a tanúm, hogy se nem gyűlöletből, se nem viszolygásból jelentem ezt, hanem pusztán a további kellemetlen következmények elkerülése miatt. Nem is vágyom semmi másra, csak hogy a rend, ahogy az eddig is volt, továbbra is megmaradjon. Ebbe a rendbe sorolom főképp a tiszta és fegyelmezett betegápolást, amit mindenkor az emberekért végeztünk, valamint a házi békét. Hogy ehhez tartsák magukat, nincs más fegyverem, mint az intézmény, ha azt tisztelik, és nincs más védművem sem, és tehát mit tesz a bárány a farkasok között, szükségképpen muszáj menekülnie, ahogy én is legutóbb pár órára egy magáncellába kellett bezárkózzak, hogy dühüket kikerüljem, amit a városi plébános úr és mindkét gyóntatóatya bizonyíthatnak, még számos hasonló tanúságot hozhatnék világi férfiktól és nőktől, ha rá akarnám bízni

⁴⁸ „Bey einer höheren Behörde heten sie schon alles untermindert...”, ez valamilyen feljelentésre, panasztételre utalhat.

⁴⁹ 1Kor 5,6.

valakire, hogy ezzel a kéréssel merészkedtem Felsőged elé. De szükségesnek találom ezt mint a legnagyobb titkot megőrizni, nehogy a tűz, ami mindig izzik a hamu alatt, még a tetőt is felégesse, és még nagyobb balszerencse üssön be.

Végül fel kívánom jegyezni ezeknek a neveit, így hívják őket ugyanis: Nepomucena,⁵⁰ Alloysia,⁵¹ Marcella.⁵² A negyedik ebből a társaságból egy semleges gyóntatótyát kért tőlem, rendesen meggyónt és ígéretet tett a valódi javulásra. A fent nevezetteket követi még két megrontott laikus nővér, akikkel tanácskozni szoktak, akiket azonban, még ha a többiekben példát is látnak, úgy hiszem, könnyen meg lehet javítani. A többiek velem együtt Istenhez sóhajtanak, hogy végre irgalmazzon, és az egész közösség most a noviciákat is beleszámolva 24 személyből áll.

Hát minden panaszomat előadtam, amit a most már ismét egészen boldog szívemmel Felsőged lábához helyezek, és Uram! csak egyetlen egy szót kérek, és már azzal segít.⁵³ Eközben minden kedves beteggel a mi jó Istenünket Felsőged legfelségesebb jólétéért, tartós egészségéért oly biztos bizalommal, oly heveséssel kérjük, mint amilyen legfelségesebb heveséssel én Felsőgedet eddig elárasztottam, és még mindig megkaptam. Ezzel helyezem magam lábaihoz, továbbra is magas kegyes védelmébe ajánlva, maradok legmélyebb tisztelettel,

Felsőged!
Buda, 1787. december 13.
legengedelmesebb, legkisebb
Clara Angerin s. k.
a józsefi alapítású
Erzsébet-rendiek
főnöknője

Ezért a nyílt és házának javát és tisztességét célzó jelentésért le vagyok Önnek kötelezve. A legsűrűbb és legfontosabb elfoglaltságok mellett is mindig

⁵⁰ Nepomucena Wäger 1732-ben született Bécsben. Budán az intéző (*Procuratorin*) és főpincemester (*Oberkellermeisterin*) feladatát látta el, Primási Levéltár, Batthyány Prot. II. PE58/10. Az intéző feladatkörére ld. *Regel, Ordnung und Satzungen der Kloster-Frauen Elisabethinerinnen...*, 41–42.

⁵¹ Alloysia Mezler 1752-ben született Bécsben. Budán konyha- és pincemester (*Kuchel und Keller Meisterin*) volt, Primási Levéltár, Batthyány Prot. II. PE58/10.

⁵² Marcella Huber 1730-ban született Bécsben. Budán kapus volt, Primási Levéltár, Batthyány Prot. II. PE58/10. A kapus feladataira ld. *Regel, Ordnung und Satzungen der Kloster-Frauen Elisabethinerinnen...*, 44–45.

⁵³ Mt 8,8.

találok annyi időt, hogy olyan ügyeket is elsimítsak, amik a jót célozzák. Ezt a gonoszságot gyökerestül fogom kiirtani, ezért csak arra kérem, minden lehetséges elhallgatott dolgot figyeljen meg, és az időtől és körülményektől függően Ön is tegyen meg mindent, ami ennek a célnak a végrehajtásához szükséges.

József s. k.

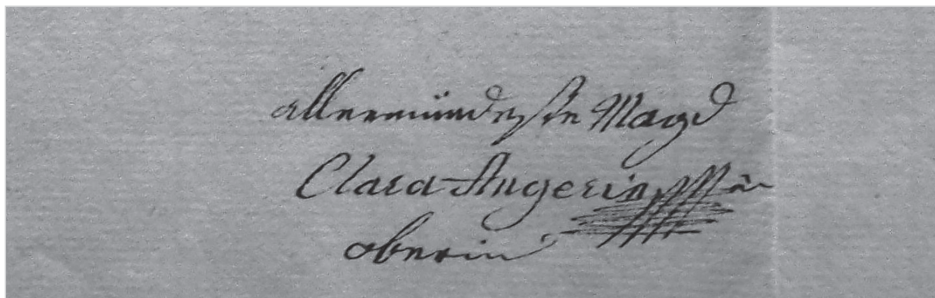
6.

1787. december 25/31. [Nr. 6.]

Felséged! Nincsenek többé! És minden nyugodt és csendes. Dicsőség a magasságban Istennek, és békesség a földön az jóakarató embereknek.⁵⁴ De dicsőség és köszönet a legkegyelmesebb fejedelmünknek is! Aki olyannyira igazságos, mint amilyen irgalmas is, és ígétét szentül véghezvitte. Teljesen fel vagyok kavarodva és még nem tértem magamhoz a csodálkozástól, mily bölcsen, mily nagylelkűen simította el Felséged ezt az ügyet, és mily hatalmas kegyel árasztott el engem, mert noha a legkegyelmesebb *Fiat* legbensőbb vigasztalásomra már a kezemben volt, majd meghaltam az aggodástól, mert sose mertem remélni, hogy az ilyen gonosz lelkek⁵⁵ Felséged legfelségesebb nevére ilyen gyorsan és ilyen kevés zajjal kiűzethetnek. Mindörökké hála legyen annak, aki ezen a világon a legjóságosabb, a leg-hatalmasabb! Ezen jelenet után az összes gyermekem körülfogott, mind örömkönnyekeket sírtak, és a nagy buzgósággal ismét megfogadták nekem, hogy szép és hasznos intézetünkön kétszeres erővel fognak dolgozni. Most már csak a legfelségesebb döntést várom, mit tehetek a hátrahagyott berendezéseikkel, amik ládából és képekből állnak? Alsóneműt, ruházatot és minden egyéb apróságot már magukkal vittek. A legalázatosabban kérdem, vajon hová küldjem azt az ittlétük idejére járó, fejenként 100 tallért, amit Felséged túlon túl nagy kegyből a budai kolostornak 18 apáca számára örökösön megállapított. Helyük már, Istennek hála, békés és dolgozó gyermekekkel lett betöltve, és mivel Felséged ezt az öt sarokkövet, amiben minden fiatal palánta megbotlott, a legkegyelmesebben kiemelte, abban a biztos reményben vagyok, hogy ennek a kolostornak, amiért oly sok gonddal és álmatlan éjszakával és könnyekkel fizettem, végül, és ráadásul csak Felséged legfelségesebb oltalma által, rendbe hoztam, Isten kegyelmével bizonyosan örök folytatása lesz. Készen állok tehát, hogy, bármi legyen is az, Felséged legfelségesebb akaratát, amit Isten akaratának tekintek, mindenben a legpontosabban betöltsem. Lelkesen köszönöm meg tehát még egyszer min-

⁵⁴ Lk 2,14.

⁵⁵ Poltergeister.

Clara Anger aláírása az 1787. december 25-i levélen

den gyermekem nevében legkegyesebb figyelmét és még nem vesztettem el minden reményemet, hogy majd élőszóban is elmondhassam: Most, ó, Uram, bocsásd el szolgálódat,⁵⁶ mert szemeim látták még egyszer legfenségsőbb urunkat és alapítónkat, eközben maradok legmélyebb tisztelettel,

Felséged,
Buda, 1787. december 25. / 1787. december 31.
legkisebb szolgálója,
Clara Anger *s. k.*
főnöknő

Megelégedettséggel értesülök arról, hogy kolostorában a rend és az egység kezdeményezéseimre most helyreállt, és hogy Ön, aki oly szenvedélyesen szenteli magát a közösség vezetésének és a szegény betegek szolgálatának, ezzel elégedett. Folytassa ezeket, és legyen biztos abban, hogy mindenben örömmel együtt fogok működni, ami ezt a gyógyító célt biztosítani tudja, amiről mindenkori jelentését mindig örömmel fogjuk venni.

Az elutazott apácák celláiban lévő tárgyakat a legjobb célra és a kolostori közösség használatára megfelelően alkalmazza, anélkül, hogy az eltávozottakat emiatt bármivel is kártalanítaná, mert ők büntetésből lettek áthelyezve. Ami az éves ellátást illeti, arról magam fogok intézkedni, és ez már nem Önre tartozik, mert ez az 5 személy már nem az Ön közösségéhez tartozik.

József *s. k.*

⁵⁶ Lk 2,29–30.

7.

1788. július 4. [Nr. 7.]

Felséged! Miután ittlétem ideje alatt még sose vállalkoztam semmi fontosra anélkül, hogy azt Felségednek mint kolostorom legfelségesebb védőurának ne adtam volna legmagasabb tudtára, úgy ebben az ügyben is, Felséged, kegyes figyelemért és kegyelemért könyörgök. Hamarosan, méghozzá most októberben telik el három év, hogy ezt a hivatalt elfoglaltam, amiben Isten rendelése mellett Felséged a legkegyesebben megerősíteni méltóztatott. Mivel számomra Felséged rendelkezései mindig a legszentebbek, így ebben az ügyben is legmélyebb tisztelettel kérem legkegyesebb döntését, hogy ugyanis ezen időpont elmúta után Őeminciája általános rendelkezése szerint benyújtsam-e lemondásomat, vagy regulánk és szabályzatunk szerint járjak-e el, melynek 9. fejezetében ez olvasható: *Egyetlen főnövért se válasszanak meg élethossziglan, hanem csak 6 évre, mely után ismét megerősítést nyerhet; kivéve egy új kolostor élére kinevezettet, mely kinevezés élethosszig szól; mivel neki különösen igyekeznie kell a megkezdett rendet megalapozni és a kolostort megőrizni, de az utódaira ez nem vonatkozik.* Ha tehát Felséged a legkegyelmesebben azt méltóztatik parancsolni, hogy ezt a hivatalt továbbra is megtartsam, úgy kérem ennek legkegyelmesebb megerősítését, ha azonban le kell tegyem? úgy bizonyosan egyfajta belső örömmel válok meg tőle, mivel azt a megelégedettséget élvezem, hogy ebben a rövid időben gondoskodásom szerencsés eredményét elvárásaimat messze meghaladva, és a gyermekeim közti rendet és békét megszilárdítva látom. De Istenen kívül kinek is köszönjem meg ezt a fejlődést? Kinek másnak, mint Felséged legfelségesebb oltalmának és legbölcsebb rendelkezéseinek, ami még az utókor számára is örök hírnévként marad fenn. Amilyen nagyon rászorulva látom közösségemet a legmagasabb oltalomra, és a jövőben is rá lehet szorulva, úgy anyai szívem rezdüléseit nem tudom sem elrejteni, sem elhallgatni, amely ebben a házban tevékenyen közbelépett, és minden erejét felebarátja jólétére fordította. Fogadja most Felséged élő hálám ezen őszinte bizonyítékát, mellyel közösségemnek tartozom, mert én, aki mindig az Ön oldalán álltam, sose felejttem el az igyekezetet, állhatatosságot és szorgalmat, melyek Önt minden nehézségben jellemezték, és amire még nem láttam példát, és amiért örökké hálás érzések töltenek el. Azzal, hogy ezt itt leírom, visszaszolgáltatok Felségednek egy jó nyájat, amit szétszórva kaptam meg, és noha nem teljesen sikerült nekem az elkóborolt bárányokat visszavezetni, szakadatlan igyekezettel addig jutottam, hogy legalább a többiek megmaradtak, és nem kerültek tévútra, amiben Isten segített. A mellékelt lap, ami hivatalom letételét tudatja gyermekeimmal, minden cselekedetemről tanúságot tesz. Ami a világi ügyeket illeti, a lelkiismeretes elszámolás mellett, amelyet kész vagyok azonnal letenni, és amellelt, hogy mindenkit

külön-külön minden szükségessel ellátok, és hét jó, szegény leányt kellett felvennem és éppen Felséged legmagasabb jóságából teljesen kistafiroznom, kétezer-négyszáz forintot spóroltam meg, ehhez még hozzáveszek minden adományt, amit a saját barátaimtól, és itt személyesen is kezemhez kaptam, így ez összesen 3000 forintot tesz ki, amit Felségednek mint kolostorom tulajdonképpen legfenségesebb urának lábához helyezek, és vagy még egy, a kamránál elhelyezhető betegágyat kérek, vagy bátorkodhatom-e véleményemet itt közbevetni? Hogy ez a kis csillámpor,⁵⁷ ez a 3000 forint a hadipénztárba legyen befizetve és a hadsereg szükségére legyen felhasználva. De ne haragudjon Felséged szívem együgyűsége miatt, mert Isten a két fillért sem veti meg, amit az asszony (mint egész vagyont) a perselybe dobott.⁵⁸ Mindezt úgy adom elő Felségednek mint kolostorunk atyjának, mint az egyetlennek, aki Isten után mindent megtett ennek fejlődéséért, és annak, aki a leginkább azon van, hogy ez a ház továbbra is Isten dicsőségére megmaradjon. Várom erre vonatkozó legfenségesebb parancsait, amik egész életemben zsinórmértékül szolgálnak, és azzal vigasztalom magam annál is inkább biztosabban, mert ezernyi esetben meggyőződtem arról, hogy Felséged azon legfontosabb ügyekben sem felejt el a szerencsétleneket, és ezen könyörgőkhöz a legkisebb szükség miatt is leereszkedik, amiért Felségednek Isten bizonyosan győzelmet, békét és hosszú életet ad, ami miatt Istent egyöntetűen, legállhatatosabban kérjük, és az irgalmasság minden cselekedete is ezt szolgálja. Még az életemet is legkegyelmesebb fejedelmünk szolgálatára kívánom adni, így lennék a legboldogabb. De ebben a dologban azt kell mondjam: Uram, nem vagyok méltó⁵⁹ – végezetül magamat és egész konventemet lábaihoz helyezem, magamat továbbra is magas védelmébe és kegyelmébe ajánlom és halálomig legmélyebb tisztelettel maradok,

Felséged!
Buda, 1788. július 4.
legalázatosabb, legengedelmesebb
Clara Angerin
a józsefi alapítású
Erzsébet-rendiek főnöknője

Zimony, 1788. július 9.

⁵⁷ *Sonnenstüb*, azaz *Sonnenstaub*. Erre a jelenségre nincs külön magyar kifejezés, és bár a főnöknő nyilván az összeg csekély voltát akarta hangsúlyozni, a fordításban igyekeztem visszaadni a napfényben táncoló porszemek csillogását is.

⁵⁸ Lk 21,2–4.

⁵⁹ Mt 8,8.

Mivel őszinte véleményemet kívánja tudni arról, amit Önnek ebben az Ön számára mindenképpen fontos esetben tennie kell, így egész nyíltan megmondom Önnek.

Úgy hiszem, most októberben, amikor főnöknői hivatalának három éve letelik, és mivel ez a szokás és az érsek által is elrendelt, késedelem nélkül be kell nyújtania lemondását, és használja a mellékelt beszédmintát, ami senki mást, mint az alárendeltjeit kell hogy megérintse. Egyáltalán nem kétkeltem, hogy ily módon mind a lelki felsőség, az érsek, mind az összes nővértársa előljárói hivatalában egyhangúan megerősítik és újraválasztják, ami az Ön számára sokkal megnyugtatóbb, dicséretesebb és az alárendeltjei részéről oly szükséges bizalom miatt sokkal hasznosabb lesz, mintha úgy tünne, hogy Ön valamennyire is az én döntésem vagy akár csak ajánlásom által lett felemelve, ami nővértársaiban valamennyi szemrehányást vagy irigységet okozna, amit ilyen közösségekben, ahol együtt kell élni és a gyenge lelkeket el kell viselni, és ahol ahhoz van szokva az ember, hogy a legkisebb ügyeket is mint nagyon fontosakat kell kezelni, annál gondosabban el kell kerülni.

Ami a megtakarított pénzt illeti, le vagyok Önnek kötelezve a felajánlásáért. Sokkal inkább azt hiszem, hogy ezt a nevezett módon, a lemondásakor és az elszámoláskor a közösségre kell bízni, hogy ez az összeg vagy egy ágy alapítására legyen fordítva, vagy a saját szükségleteik biztosítására gyümölcsözően legyen befektetve. Most tehát mindent tud, amit én Önnek ebben az ügyben tanácsolni tudok, már csak az van hátra, hogy Önnek a jó egyetértésért és a rendért való gondoskodásának folytatását, magamat pedig imáiba ajánljam.

József s. k.

8.

1788. október 15. [Nr. 9.]

A nekem küldött balzsamért, és különösen az ezzel kimutatott jóindulatáért le vagyok kötelezve és sajnálom, hogy ezáltal költségekbe verte magát, amiről viszont adandó alkalommal meg fogok emlékezni. Ami ennek az orvosságnak az általam való használatát illeti, ahhoz vagyok szokva, hogy a természetnek hagyjak szabad folyást. De hogy ez a gyógyszer ne maradjon kihasználatlanul, a megbetegedett katonáknak fogom adatni, és így válik az a felebarát javára. A magam számára magamat az Ön és egész közösségének buzgó imájába ajánlom, amit minden gyógyszernél hasznosabbnak tartok.

Zsebely, 1788. október 15.
József s. k.

9.

1788. november 6. [Nr. 8.]

Felséged! Mivel a Gondviselés nővéreim egybehangzóan egységes szavazata által ismét arra a hivatalra állított, amivel már három évvel ezelőtt a legkegyelmesebben meg lettem bízva, így nem állom meg, hogy ebben a pillanatban Felséged lábához ne omoljak és ismét azt a legfenségesebb oltalmat kérjem a magam számára, ami engem és közösségemet eddig mindig kísért és nagyon boldoggá tett. Annál is inkább merek az erről való gondoskodásban bízni, mivel hiszem, hogy ebben az ügyben sem tévesztettem szem elől Felséged legfenségesebb szándékát. Már egy hónapja vártam Öminenciáját azzal a vággyal, hogy lemondásomat neki magának személyesen nyújthassam be,⁶⁰ de az enyémekek közül senki sem tudott semmit és egy ilyen gondolattól mind olyan távol voltak, mint a csillagos ég, ezért október 8-át, első megválasztásom évfordulóját a legünnepélyesebben tartották meg, a legártatlanabb örömmel leptek meg, és egységesen írásos szavazatukat hozták nekem. Ezt tréfának fogtam fel és hasonló szeretettel köszöntem meg nekik. Végül október utolsó napján jött Öminenciája, abban a pillanatban a városi plébános úr⁶¹ által elküldtem neki a lemondásomat. Öminenciája a kolostor jó rendjével és állapotával, ahogy azt neki a városi plébános úr szóban kiemelte, teljesen elégedett volt, és azt mondta, másnap eljön. Erre fel összehívtam a közösségemet és elmondtam nekik, hogy le kívánom tenni a hivatalomat, de Istenem! micsoda lárma lett, átfogták a térdem, mind keservesen sírt, kérdezték, mivel bántottak meg? vajon nem teljesítették a kötelességüket? miért hagyom el őket? Átdöfték a szívem, és a továbbiakban nem tudtam semmit sem mondani, és ahogy én szoktam magamat teljesen nekik szentelni, mintha csak a számukra lennék teremtve, úgy mondta mindegyikük maga elé: nem adom az anyámat; az én kedves anyám az enyém, és senki, csak a halál szakíthat el minket. Sietve elküldtek a városi plébános úrért, akit, ahogy mondták, ezen nagy szerencsétlenség egyetlen okozójának tartottak. A legkeserűbb kifejezésekkel panaszkodtak neki, és nyíltan kimondták, hogy jobb belátásra kéne bírnia engem. Ez a férfi azonban, aki, azt hiszem, minden klerikus között a legönzetlenebb és legnemesebb, mindezt csodálatos türelemmel tűrte és jól szórakozott a felzúdulást látva. Ezután rögtön Pestre kellett [mennie], hogy Öminenciájának megmondja, a nővérek semmilyen választást nem fogadnak el, és azt hiszem, elbizakodottságukban azt gondolták, még a bolygók is engedelmessé válnak nekik. De minden dolognak szabad folyást engedtem, mert Öminenciája

⁶⁰ A lemondólevél október 7-én kelt, és hasonló kifejezéseket tartalmaz, mint az uralkodóhoz írt levél. Batthyany Prot. II. 225. Nr. 11.

⁶¹ A plébános neve Joseph Richard volt. Batthyany Prot. II. PE58/10. 4. sz.

elküldte a titkárát és három nap gondolkodási időt ajánlott nekik, hogy akkor magukhoz térjenek, ami meg is történt. Megkérdeztek, vajon jó lelkiismerettel le tudnám-e tenni ezt a hivatalt ebben a még kezdő kolostorban? Azt mondtam, igen, mert mindent létrehoztam Isten segítségével és az uralkodó kegyéből ezekben a rövid években, amit más kolostor 20 év alatt sem remélhet, ezért a legjobb rendben és meglegedettséggel adok helyt másnak, egyúttal kértem Őeminenciáját, egyenként hívassa és hallgassa meg őket a távollétben. Ez is megtörtént, de gyermekeim, akiknek szeretete minden elvárásomat felülmúlja, egészen megváltoztak, és mindegyik saját írásos szavazatát hozta a hercegnek, hogy ők engem mindörökké anyjukká választanak. Gyermekeim ezen egyhangú határozatára Őeminenciája is késlekedés nélkül a legnagyobb kegyel megerősített, és a legkegyesebb megígérte nekünk, hogy Felsőgednek mindarról, amit személyesen látott és hallott, írásos tanúságot ad. A meglegedettség általános volt, és Őeminenciája irántam való szeretetét ezernyi hízkelkedéssel fejezte ki, amit szívesen engedtem neki. Most már csak azért kérek bocsánatot, hogy bátor voltam az egész eseményt leírni. Ez azért történt, hogy Felsőged szívünk nyugalmaról és állapotáról maga is meg legyen győződve, és soha ne sajnálkozzon mindazon, ami velünk történt. Isten, akit mi szakadatlanul, egyöntetűen a legállhatatosabban kérünk Felsőged legfenségesebb jólétéért, lesz ezért a legnagyobb jutalom. Most Felsőged lábaihoz vetem magam és legmélyebb alázattal köszönök meg minden kapott kegyelmet és továbbra is állandó magas kegyelmebe és kegyességébe ajánlom magam, amit egyébként legmélyebb tisztelettel várok,

Felsőged,
Buda, 1788. november 6.
alázatos, legengedelmesebb
Clara Angerin s. k.
a józsefi alapítású
Erzsébet-rendiek
főnöknője

Jókívánságaimat küldöm Önnek, a kolostornak és a betegeknek Budára az Ön főnöknővé való egyhangú megválasztása alkalmából. Kormányozza továbbra is a szokott szorgalommal és egységgel ezt a házat, akkor kétszeres meglegedettséget fogok érezni, hogy ezt az oly hasznos intézetet létrehoztam, és hogy ismét az Ön irányítása alatt tudhatom. Ön most kétségkívül a legkedvezőbbnek tartja az általam az Ön lemondására vonatkozó, jóindulatú tanácsomat, ami nélkül nővérei háláját és bizalmát nem próbálhatta, és nem is érdemelte volna ki. Jámbor imáiba ajánlom magam.

József s. k.